

V a d i R e t n e r

U
senci
svetog
drveta

Preveo
Marko Mladenović

■ Laguna ■

Naslov originala

Vaddey Ratner

IN THE SHADOW OF THE BANYAN

Copyright © 2012 by Vaddey Ratner

Originally published by SIMON & SCHUSTER, Inc.

Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za moju majku

*U uspomenu na mog oca
Nika Anga Mehasa Sisovata Ajuravana*

jedan

Rat nije ušao u svet mog detinjstva s tutnjavom raketa i bombi, već s koracima mog oca, kada je prošao kroz predsoblje, minuvši pored moje sobe na putu ka svojoj. Čula sam kako su se vrata, uz slabašan škljocaj, otvorila i zatvorila. Skliznuh s postelje, pazeći da ne probudim Radanu, usnulu u svom krevetu, i iskradoh se iz sobe. Prislonih uvo na vrata i oslušnuh.

„Jesi li dobro?“ Mama je zvučala zabrinuto.

Svakodnevno u praskozorje tata je odlazio u samotnu šetnju, a oko sat kasnije, kada bi se vratio, donosio je sa sobom prizore i zvukove iz grada, od kojih su nastajale pesme koje mi je naglas čitao. Tog jutra, međutim, činilo se da se vratio čim je kročio napolje jer tek što je bilo svanulo i noći je još trebalo da se rasprši. Tišina je pratila svaki njegov korak poput ostataka sna dugo nakon buđenja. Zamišljala sam ga kako sada leži pored mame, žmuri i sluša njen glas, utehu koju mu pruža usred buke njegovih vlastitih misli.

„Šta je bilo?“

„Ništa, draga“, rekao je tata.

„Šta se dogodilo?“, nije odustajala.

Uzdahnuo je, duboko i dugo, pa konačno kazao: „Ulice su pune ljudi, Ana. Beskućnika, gladnih, očajnih...“ Zastao je, a krevet je zaškripao, i ja ga zamislih kako se okreće licem prema njoj, dok im obrazi počivaju na istom dugačkom jastuku, kao što sam ih često viđala. „Jad i beda...“

„Kakve god da su grozote tamo napolju“, nežno ga prekinu mama, „znam da ćeš nas ti zaštititi.“

Mûk. Zamislih njene usne privijene na njegove. Obli me rumen.

„Eto!“, viknu ona, a glas joj ponovo poprimi onu svoju bezbrižnu zvonkost. Onda do mene dopre zvuk otvaranja žaluzina, nalik puštanju drvenih ptica kad naglo prhnu. „Sunce sija!“, oduševila se, i tim laganim rečima oterala jutarnju težinu, izbacila ono „ništa“ na vrata kao mačku lutalicu koju se kandžama uzverala tati na rame.

Na proćelje kuće pao je zrak svetlosti i prosuo se s balkona u otvoreno predsoblje. Zamislih ga kao božanski ćilim koji je s nebesa bacio neki lakomisleni *tevoda* – anđeo. Potrčah k njemu, koraka nesputanih metalnom protezom i u cipelama koje sam obično nosila da ispravim hramanje na desnu nogu.

Napolju se sunce uzdizalo kroz raskošne zelene krošnje dvorišta. Zevalo je i rastezalo se poput kakvog detinjeg božanstva koje kroz lišće i granje protura svoje mnoge duge ruke. Bio je april, kraj sušne sezone, i bilo je samo pitanje vremena kada će stići monsun i doneti kiše i olakšanje od jare i vlage. U međuvremenu je u celoj kući bilo vruće i zagušljivo kao u balonu. Koža mi je bila sva klizava od znoja. Ipak, bližila se Nova godina, i nakon sveg onog čekanja i predomišljanja konačno ćemo je proslaviti!

„Ustajte, ustajte, ustajte!“, dopiralo je dovikivanje iz kuhinjskog paviljona. Bila je to Om Bao, čiji je glas svojom

punoćom odgovarao njenoj pozamašnoj prilici, koja je podsećala na prepunjen juteni džak pirinča.

„Diži te lenje glave!“, nezaustavljivo je kokodakala. „Brzo, brzo, brzo!...“

Optrčah balkon do bočne strane kuće i ugledah je kako se klati napred-nazad između donje kuće za žene i kuhinjskog paviljona, dok joj sandale brzo klepeću po tlu. „Umijte se, operite zube!“, naređivala je pljeskajući rukama i gonila kolonu bunovnih sluškinja ka glinenim bačvama koje su stajale duž zida ispred kuhinjskog paviljona. „O-ej, o-ej, o-ej, sunce je ustalo pa nek ustanu i vaše guzice!“ Šljepnula je jednu devojkicu po dupetu. „Propustićete poslednji urlik Tigra i prvi skok Zeca!“

Tigar i Zec su bili lunarne godine; jedna se završavala, druga je počinjala. Kmerska Nova godina uvek se proslavlja u aprilu, a te 1975. godine padala je sedamnaestog u mesecu – za nekoliko dana. U našoj kući pripreme za sve budističke praznike i baštenske zabave koje su se priređivale u vreme proslave obično su počinjale dobrano unapred. Te godine, zbog borbi, tata nije želeo da slavimo. Nova godina je vreme pročišćenja, podsetio nas je, vreme obnove. A sve dok se u unutrašnjosti vode borbe koje nagone izbeglice na naše gradske ulice, bilo bi pogrešno da išta proslavljamo. Na svu sreću, mama se s tim nije slagala. Ako postoji vreme za slavlje, usprotivila se, to je sada. Novogodišnja zabava će oterati sve što je loše i doneti sve što je dobro.

Okrenuh se i načas ugledah mamu kako stoji u uglu balkona odmah ispred svoje sobe i podiže kosu da rashladi zatiljak. Pustila je da joj vitice u paučiniastim slojevima polako padnu niz leđa. *Leptirica koja se licka*. Stih iz jedne tatine pesme. Trepnuh. Ona nestade.

Pohitah u ostavu za metle iza kuće, gde sam prethodnog dana sakrila protezu i cipele, tobože sam ih zaturila kako ne bih morala da ih trpim po ovoj omorini. Mora da je mama posumnjala, pošto je kazala: *Onda sutra. Moraš staviti protezu i obuti cipele čim ustaneš. Sigurna sam da ćeš ih dotad pronaći.* Izvukoh ih iz ostave, privezah protezu što sam brže mogla i nazuh cipele, od kojih je desna bila neznatno viša od leve da bi mi noge bile jednake dužine.

„Rami, šašavo dete!“, dozivao me glas dok sam klopārala pored napola otvorenih vrata balkona svoje sobe. Bila je to Mlečna Majka, moja dadilja. „Da si se istog trenā vratila unutra!“

Sledih se očekujući da će izaći i cimnuti me nazad u sobu, ali ona to ne učini. Nastavih putovanje kružeći oko balkona koji se obmotavao oko kuće. *Gde je? Gde je mama?* Protrčala sam pored sobe svojih roditelja. Vrata balkona sa žaluzinama bila su širom otvorena i ja ugledah tatu kako sada sedi kraj jednog prozora na svojoj stolici od trske, s beležnicom i naliyperom u ruci, oborenog pogleda, usredsređen, nepristupačan za okruženje. *Bog koji lirski raste iz tišine...* Još jedan stih iz jedne druge tatine pesme, za koji sam oduvek mislila da ga savršeno opisuje. Kada je tata pisao, ni zemljotres nije mogao da ga omete. U tom trenutku zacelo me nije primećivao.

Ni traga od mame. Pretražih pogledom stepenište, pa se zagledah preko ograde na balkonu u otvoren prolaz u vrt s citrusnim voćem. Nije je bilo nigde na vidiku. Sve vreme sam ja to i podozrevala – mama je avet! Duh koji ulebdi u kuću i izlebdi iz nje. Svitac koji sija i svetluca; čas je tu, čas ga nema. A sada je samo isparila! *Zrup!* Upravo tako.

„Čuješ li me, Rami?“

Katkada bih poželela da Mlečna Majka naprosto nestane. Ali, za razliku od mame, ona je povazdan bila u blizini,

neprestano bdela nada mnom, poput nekog od onih gekona koji su se penjali po zidovima, i uporno ponavljala: *Tiker, tiker!* Osećala sam je, čula je iz svakog kutka kuće. „Čuješ li, vraćaj se!“, prodra se, remeteći jutarnji mir.

Oštro skrenuh udesno, protrčah dugačkim predsobljem kroz sredinu kuće i naposljetku se obreh na istom onom mestu na prednjem balkonu odakle sam i krenula. I dalje ni traga od mame. Igra se žmurke, pomislih, dahćući i hukćući na zapari. Nije lako igrati se žmurke s duhom.

Pras!, oglasi se eksplozija u daljini. Meni srce zalupa malo brže. „Gde si ti, šašavo dete?“, opet se oglasi Mlečna Majka.

Napravih se da je ne čujem i položih bradu na izrezbarenu ogradu balkona. Maleni bledoružičasti leptir, s krilima nežnim kao latice bugenvilije, polete iz bašte i slete na ogradu nedaleko od mog lica. Umirih se. Dahtao je kao da je malaksao od svog dugog leta, otvarao i zatvarao krila, poput para lepeza kojima tera jutarnju žegu. *Mama?* U jednom svom pojavnom obliku? Ne, bilo je to ono na šta je i ličilo – beba leptir. Tako osjetljiv da se činilo da je tek izašao iz čaure. Možda traži majku, pomislih, kao što ja tražim svoju. „Ne brini“, prošaptah. „Tu je negde.“ Pomerih ruku da ga pomazim, da ga utešim, ali na moj dodir on odlete.

U dvorištu se nešto uskomešalo. Zagledah se dole i videh Starog Momka kako izlazi da zalije vrtove. Hodao je kao sena; njegovi koraci nisu proizvodili nikakav zvuk. Uzeo je crevo i punio ribnjak s lokvanjima dok se voda nije prelila preko oboda. Isprskao je gardenije i orhideje. Poškropio jasmin. Potkresao sijamske ruže i sakupio njihove crvene plamenolike cvetove u kitu, uvezao je parčetom loze, ostavio sa strane i nastavio s poslom. Oko njega su obigravali leptiri svih boja, kao da je on deblo drveta, a njegov slamnati šešir divovski žuti cvet. Među njima se odjednom pojavi Om Bao, umiljata

i smerna, držeći se ponajmanje kao ona naša sredovečna kuvarica, već kao devojka u cvetu mladosti. Stari Momak odlomi jednu stabljiku s crvenim cvetovima plumerije, dotače je njome po obrazu, i pruži joj.

„Odgovori mi!“, zagrme Mlečna Majka.

Om Bao pohita da se udalji. Stari Momak podiže pogled, ugleda me i pocrvene. Ali odmah se snašao, skinuo šešir i, savivši se u struku, poklonio mi jedan sampea, naklon spojenih dlanova ispred lica kao lotos, uobičajen kambodžanski pozdrav. Poklonio se jer je bio sluga a ja njegova gospodarica, premda je bio vrlo star a ja, kako je Mlečna Majka govorila, „tek navršila sedam godina“. Uzvratih na sampea Starog Momka i, ne mogavši da se uzdržim, takođe se naklonih. On mi dobaci svoj krezavi kez, možda sluteći da će njegova tajna biti u sigurnim rukama.

Neko je dolazio. Stari Momak se okrenu prema koracima.

Mama!

Išla je ka njemu, staložena koraka, bez žurbe. *Duga što klizi kroz polje cveća...* – ponovo mi kroz glavu proleprša jedan stih. Iako nisam bila pesnik, bila sam pesnikova ćerka i neretko sam posmatrala svet kroz očeve reči.

„Dobro jutro, moja gospo“, reče Stari Momak, oborenog pogleda, držeći šešir na grudima.

Ona mu uzvratila pozdrav i, gledajući u lotose, reče: „Strašno je vruće i sada su se opet zatvorili.“ Uzdahnula je. Lotosi su bili njeno omiljeno cveće, i mada su bili cveće za bogove, mama je uvek tražila da se svakog jutra prinesu i njoj. „Nadala sam se da ću imati bar jedan otvoreni cvet.“

„I imaćete, moja gospo“, uveravao ju je Stari Momak. „Odsekao sam nekoliko pre zore i stavio ih u ledenu vodu da bi latice ostale otvorene. Doneću vaz u vašu sobu kada Njegova visost završi s komponovanjem.“

„Uvek mogu da se oslonim na tebe.“ Ozareno mu se osmehnula. „Uz to, hoćeš li da mi napraviš jednu kitu od zatvorenih pupoljaka da je odnesem u hram?“

„Kako želite, moja gospo.“

„Hvala ti.“

Stari Momak se ponovo pokloni, držeći oboren pogled dok ona nije prolebdela pored njega. Popela se uz stepenice, desnom rukom pritiskajući rub svog svilenog *sampota** da bi joj koraci bili sitni i umereni. Na vrhu je zastala i nasmešila mi se. „Odlično, pronašla si protezu i cipele!“

„Vežbala sam da polako hodam u njima!“

Ona se nasmeja. „Jelda?“

„Želim da jednog dana hodam kao ti!“

Mamino lice se ukoči. Doklizila je do mene i, sagnuvši se do moje visine, rekla: „Ne zanima me kako hodaš, dušice.“

„Ne zanima te?“

Nije me najviše bolelo ni to što me je proteza štípala, ni to što su me cipele žuljale, pa čak ni ono što bih videla kada bih se pogledala u ogledalo. Tuga bi se pojavila u maminim očima kad god pomenem svoju nogu. Zato sam je retko i pominjala.

„Ne, ne zanima me... Zahvalna sam što uopšte možeš da hodaš.“

Osmehnula se, i sjaj u oku joj se vrati.

Stajala sam mirno i nisam disala, plašeći se da ne iščezne budem li udahnula. Ona se opet sagnu i poljubi me u teme, a kosa joj se prosu po meni kao monsunaska kiša. Okušah sreću i udahnuh njen miris – tu tajnovitost što je nosila sobom kao parfem. „Drago mi je što neko uživa u ovom zagušljivom vazduhu“, reče smejući se, kao da je moje čudaštvo za nju

* Kambodžanska narodna nošnja, pravougaoni komad tkanine koji se umotava u suknju. (Prim. prev.)

ista takva zagonetka kao njena ljupkost za mene. Trepnuh. Ona odlebbe čitavim svojim bićem, prozirnim poput sunčeve svetlosti.

Poezija je takva, govorio je tata. Može ti doći u udahu vazduha, i ponovo nestati u tren oka, a isprva ćeš imati samo

*liniju što ti vrluda kroz misli
nalik repu dečjeg zmaja
nesputanu razumom ili rimom.*

Zatim, govorio je, sledi ostalo – zmaj, sama priča. Čitavo biće.

„O-ej, o-ej, o-ej, nema ni trena za gubljenje!“, zaver gla Om Bao odozdo. „Treba obrisati i navoštiti pod, istresti i osunčati tepihe, srediti porcelan, izglancati srebro, ispeglati i namirisati svilu. O-ej, o-ej, o-ej, ima mnogo posla, ima mnogo posla!“

Pokrenuše se grane banjana* na sredini dvorišta i lišće zatreperi. Neke grane su bile toliko dugačke da su dosezale do samog balkona, a senke njihovog lišća pokrivalo su mi telo kao svilene zakrpe. Zavrte se ukrug, raširenih ruku, mrmljajući za sebe bajalicu, prizivajući tevoda: „Mršavko, Bucko...“

„A šta ti to radiš?“

Okrenuh se. U dovratku je bila Mlečna Majka s Radanom na kuku. Radana se izmigolji na pod i smesta stade da topće po senkama svojim dežmekastim nožicama, dok su na grivnama na njenim gležnjevima zveckali zvončići prošarani dijamantima. Bilo je uobičajeno da kambodžansku decu krasi skup nakit, a moja veoma obožavana, tek prohodala sestra

* Bengalska smokva, sveto drvo u hinduizmu, za čiji se list kaže da je počivalište boga Krišne; takođe, smatra se da je Buda doživeo prosvetljenje dok je meditirao pod drvetom iz roda banjana, poznatim kao bodi – drvo mudrosti. (Prim. prev.)

bila je okićena izrazito neumereno, platinastom ogrlicom i alkicama koje su joj se slagale s grivnama na gležnjevima. Ovo nije dete, pomislih. Ona je noćni bazar!

Dok se ona gegala unaokolo, zamišljala sam da ima dečju paralizu i da ćopa isto kao ja. Zнала sam da ne treba to da joj želim, ali ponekad nisam mogla da se obuzdam. Uprkos njenom prtljanju i bebaćem izgledu, već se videlo da će Radana, kad poraste, biti ista mama.

„Eeej!“, zaciča ona, načas ugledavši mamu kako pluta kroz jedan dovratnik i, pre no što je Mlečna Majka stigla da je zaustavi, ona potrča kroz predsoblje, zveckajući i dozivajući: „Mam-mam-mam...“

Mlečna Majka mi se ponovo okrenu i opet upita, očigledno najednena: „Šta ti to radiš?“

„Prizivam tevode“, kazah joj, cereći se od uva do uva.

„Prizivaš ih?“

„Da, volela bih da ih sretnem ove godine.“

Razume se, sa tevodama se niko nikada nije sretao. Oni su bili duhovi i, kao što je to slučaj sa svim utvarnim pojavama, živeli su samo u našoj mašti. Tevode Mlečne Majke – bar kako mi ih je ona opisivala – zvučali su sumnjivo i poznato. Sa imenima kao što su Mršavko, Bucko i Crni, činilo mi se da ona opisuje sebe, Om Bao i Starog Momka. Za razliku od njih, moji tevode nisu nimalo ličili na mene, već su bili dražesni kao dvorski igrači, u najfinijoj svili i s dijademama čiji su šiljci dosežali sve do neba.

Mlečna Majka me nije slušala; uvo joj je bilo podešeno na jedan drukčiji zvuk. Pras! Ponovo, podrhtavanje od eksplozije. Naprezala se da čuje, glave nakrenute u pravcu larme. Eksplozije su se pogoršavale. Pras, pras, pras!, oglasi se sada niz njih, isto kao što sam čula u toku noći.

Okrenuvši se ka meni, Mlečna Majka reče: „Dušice, mi-slim da ne treba da polažeš previše nade u to da će te vode doći ove godine.“

„Zašto da ne?“

Duboko je udahnula, kao da se sprema da objasni, ali onda reče: „Jesi li se već umila?“

„Nisam – ali upravo sam htela!“

Ona me ošinu pogledom i, klimnuvši glavom u pravcu paviljona za kupanje, nestrpljivo reče: „Idi onda.“

„Ali...“

„Bez rasprave. Porodici će se na doručku pridružiti baka kraljica, a ti, bubice moja, ne smeš da zakasniš.“

„O, ne, baka kraljica! Zašto mi ranije nisi rekla?“

„Htela sam, ali si neprekidno bežala.“

„Ali nisam znala! Trebalo je da mi kažeš!“

„E pa zato sam zvala i zvala – da ti *kažem*.“ Uzdahnula je, ozlojeđena. „Dosta si dangubila. Idi. Spremi se. Potrudi se da izgledaš i da se ponašaš kao princeza koja jesi.“

Zakoračila sam, pa se okrenula. „Mlečna Majko?“

„Molim?“

„Da li *ti* veruješ u te vode?“

Nije mi odmah odgovorila, samo je stajala i gledala me. Na kraju je kazala: „U šta čovek da veruje, ako ne u te vode?“

Sidoh niz stepenice na ulazu. Samo mi je to bilo potrebno da čujem. Ostalo je bilo lako proključiviti. Oni su nešto što mogu da vidim i dodirnem – lotosi koji otvaraju latice, paukovi koji na tankim granama pletu malene srebrnkaste viseće ležaljke, puževi golaći što klize kroz zalivenu zelenu travu...

„Rami.“ Podigavši pogled, ugledah Mlečnu Majku kako se naginje preko ograde balkona. „Zašto još gubiš vreme?“

Stavih jednu nogu pred drugu, neznatno ljuljajući kukovima. „*Vežbam* hod.“

„Za šta – za takmičenje kišnih glista?“

„Da budem *dama* – kao mama!“

Odlomih s obližnjeg žbuna grančicu s cvetovima jasmina i zadenuh je za uvo, zamišljajući da sam lepa kao mama. Niotkuda iskrсну Radana i stade pred mene. Zaguguta, skamenivši se na sekundu-dve, a zatim, kao da zaključivši da nimalo ne ličim na mamu, odskakuta. *Gde si?*, začuh mamu kako peva. *Uhvatiću te...* Radana vrisnu. Igrale su se žmurke. Ja sam imala dečju paralizu kad mi je bilo godinu dana i nisam prohodala do treće godine. Bila sam sigurna da se mama i ja nismo igrale žmurke kad sam bila mala.

Odozgo, Mlečna Majka ispusti ogorčeni uzdah: „Pobogu, dosta hvatanja zjala!“

Kasnije tog jutra, u mnoštvu jarko obojene svile koja je maltene zasenjivala okolne ptice i leptire, okupili smo se u trpezarijskom paviljonu, otvorenoj kući od tikovine s podom od tvrdog drveta i krovom po ugledu na pagode, koja je stajala na sredini dvorišta među vočkama i cvetnim drvećem. Mama se ponovo bila preobrazila, ovoga puta iz leptira u baštu. Čitavo njeno biće pupelo je cvetovima. Presvukla se u belu čipkanu bluzu i safirnoplavu pamuong* suknju, prošaranu belim cvetićima. Pramenovi njene kose nisu više bili pušteni, već zategnuti u šinjonu uvezanom kolutom jasmína. Na zatiljku, na jednom jedinom svilenom koncu, visio joj je cvet magnolije, tanak kao detinji mali prst; kada se pomerala da bi se doterala ili dohvatila ovo ili ono, cvet se klizao i valjao, gladak kao slonovača na njenoj koži.

* Naročita vrsta tkanine za *sampot*, koja sadrži u sebi 52 boje i za čije šivenje se upotrebljavaju 22 igle. Najbolje je da ima cvetne ili geometrijske šare. (Prim. prev.)

Pored nje, sa svojom metalnom protezom, u nezgrapnim cipelama i izgužvanoj plavoj haljini, osećala sam se glomazno i ukočeno, poput krojačke lutke na čeličnom stalku na brzinu omotane tkaninom. Kao da to već nije bilo dovoljno ponižavajuće, želudac nije hteo da prestane da mi krči. Koliko ćemo još morati da čekamo?

Napokon se na balkonu pojavila baka kraljica – „Zdehja“, kako smo je zvali na kmerskom – naslanjajući se svom težinom na tatinu ruku. Polako je silazila niz stepenice, a mi svi pohrlismo da je pozdravimo, kleknuvši jedni iza drugih po rang, pognutih glava, dlanova spojenih ispred grudi, tarući se po bradi vrhovima prstiju. Zastala je blizu podnožja a mi, jedno po jedno, otperjasmo napred i dodirnuismo joj čelom stopala. Zatim je ispratismo u trpezarijski paviljon i zauzemosmo svoja mesta.

Pred nama se nalazilo obilje hrane – kaša od lotosovih semenki zaslađena palminim šećerom, lepljivi pirinač s pečenim susamom i rendanim kokosom, goveđa supa s rezancima posuta lišćem korijandera i zvezdicama anisa, kajgana s pečurkama i parčad bageta – ponešto da ujutro ugoditi svačijem ukusu. Na sredini stola stajao je srebrni poslužavnik s plodovima manga i papaje, koje je Stari Momak nabrao s drveća iza naše kuće, i plodovima rambutana i mangostina, koje je Om Bao donela s pijace, na kojoj je bila rano toga jutra. Doručak je uvek bio preraskošan događaj kada bi baka kraljica odlučila da nam se pridruži. Ona je bila visoka princeza, na šta su me svi neprestano podsećali da bih zapamtila kako da se ponašam u blizini rođene bake.

Sačekala sam da baka kraljica uzme prvi zalogaj pre no što sam podigla poklopac sa svoje činije supe; kada sam to uradila, para se digla kao stotinu prstiju koji su mi zagolicali nos. Kolebljivo prinesoh usnama kašiku vrele supe.

„Pazi“, reče mama, koja je sedela naspram mene za stolom, dok je razmotavala salvetu i stavljala je sebi u krilo. „Nemoj da opečeš jezik.“ Nasmejala se.

Zurila sam u nju, opčinjena. Možda sam ipak videla jednog novogodišnjeg tevodu.

„Mislila sam da posle doručka odem u hram u Tul Tum-pongu“, каза. „Moja sestra će poslati svog vozača. Ići ću s njom, da bi naša kola bila slobodna ako poželiš da okušaš sreću i izađeš.“ Obraćala se tati.

Ali on je čitao novine, glave blago nakrivljene u stranu. U svojoj uobičajenoj neupadljivoj odeći – smeđim pantalonama na obmotavanje i svetlosmeđoj ahar košulji* – tata je bio isto toliko ozbiljan koliko je mama blistala. Posegnuo je za šoljom pred sobom i počeo da pijucka vrelu kafu pomešanu s kondenzovanim mlekom. Već je bio zaboravio na ostatak svog doručka dok se udubljavao u vesti. Nije ni čuo mamu.

Ona uzdahnu, zanemarivši to, rešena da joj ništa ne pokvari raspoloženje.

Za jednim krajem stola, Teta iznese: „Prijaće ti da malo izađeš.“ Teta je bila tatina starija sestra – polusestra, u stvari, iz prvog braka bake kraljice, kada je ova bila udata za jednog princa iz porodice Norodom. Nije se zbilja zvala „Teta“, ali sam ja, po svoj prilici, kad sam bila mala, počela da je prepoznajem kao svoju „tetu“. Ime se zadržalo i sada su je svi tako zvali, čak i baka kraljica, koja je trenutno gospodarila suprotnim krajem stola, blažena pod zaštitom starosti i izlapelosti. Bila sam stekla uverenje da je baku kraljicu, otud što je visoka princeza – Pri Ang Mehas Ksatri – teže shvatiti

* Košulja jednostavnog kroja nalik onoj kakvu nosi ahar, vođa budiističkih obreda. (Prim. prev.)

nego tevide. Kao „kraljica“ koja je vladala ovom porodicom, svakako je uglavnom bila van domašaja.

„Ne bi trebalo da se zadržim“, reče mama. „Vratiću se čim se pomolim. Čini mi se da nije u redu da uđemo u novu godinu a da se prethodno ne pomolimo.“

Teta klimnu glavom. „Zabava je odlična zamisao, Ana.“ Osvrnu se oko sebe, naoko zadovoljna početkom dana, primetivši da se obavljaju pripreme za proslavu koja je trebalo da se održi na dan Nove godine.

U kuhinjskom paviljonu, Om Bao već beše počela da kuva na pari prvu turu tradicionalnih novogodišnjih num ansoma, kolača od lepljivog pirinča umotanog u listove banane. Njih ćemo narednih dana deliti prijateljima i komšijama kako svaka tura bude gotova. Na balkonu glavne kuće, sluškinje su radile četvoronoške, voštile pod i ograde. Kapale su pčelinji vosak s upaljenih sveća i utrjavale ga u tikovinu. Ispod njih, Stari Momak je meo tlo. Već beše obrisao kućicu za duhove, tako da je ona sada stajala i caklila se na svom zlatnom postolju pod banjanom kao maleni budistički hram. Njegove stubiće i šiljak na krovu krasilo je nekoliko dugih strukova jasmína, a ispred ulaza, u glinenom vrču ispunjenom sirovim zrnavljem pirinča, stajala su tri mirišljava štapića, prinesena trima stubovima zaštite – precima, tevodama i duhovima čuvarima. Svi su bili tu, bdeli nad nama, štitili nas od zla. Nemamo čega da se plašimo, vazda je govorila Mlečna Majka. Dokle god ostanemo unutar ovih zidova, rat nam ne može ništa.

„Nisam oka sklopila“, opet progovori Teta, zahvatajući kašičicom smeđi šećer iz činijice i posipajući ga po lepljivom pirinču. „Noćas je bilo nesnosno vruće, a granatiranje gore no ikada.“

Mama lagano spusti viljušku trudeći se da ne pokaže svoju ozlojeđenost. Ja sam, međutim, znala šta misli – *Zar*